

MONUMENTELE ISTORICE TRANSILVANE, PATRIMONIUL CULTURAL AL ROMÂNIEI*

Patrimoniul cultural al României este de o mare varietate și bogăție, el însumând în prezent peste 22.000 de monumente istorice, acoperind cronologic toate epocile, din preistorie până în zilele noastre. De-a lungul istoriei sale, poporul român a manifestat o remarcabilă capacitate de sinteză, de absorbție culturală și artistică, la aceasta contribuind, în bună măsură, situarea geografică într-o zonă de întâlnire a marilor sfere de cultură europeană. Trebuie să subliniem că în tot ce s-a înfăptuit în spațiul carpato-danubian se simte o continuitate a modului de a concepe raportul dintre formă și mediu, o neîncetată opțiune pentru interpretări geometrificate, pentru încărcătura simbolică a reprezentării. Aceste constante permit luarea în considerare a rolului determinant al tradiției, în dorința de a pune în lumină vitalitatea și permanența moștenirii culturale.

În fiecare epocă, fenomenul cultural din Țările Române (din Moldova, Transilvania și Valahia), a prezentat o continuă receptivitate pentru inovațiile de gândire și de limbaj, reținând selectiv elementele ce puteau fi integrate în propriile structuri tradiționale. Sunt semnificative pentru evoluția artei românești interferențele ce se produc în acest spațiu geografic în care sferele culturale se întrepătrund. Pe pământul românesc conviețuiesc într-un dialog continuu două sfere culturale diferite: moștenirea bizantină, care prin vitalitatea sa dăinuie până în zilele noastre, și ambianța culturală occidentală, ilustrată de-a lungul timpului de marile curente artistice europene. Vecinătatea cu popoarele slave, la răsărit și sud, cu ungurii la vest, a determinat un contact permanent, românii fiind nu numai receptorii unor influențe venite din exterior, dar și propagatori ai unor elemente cultural-artistice, vehiculate din Țările Române în Balcani, Câmpia Panonică și Carpații Nordici, sau chiar mai departe, în Orientul Apropiat.

Patrimoniul construit reprezintă o parte importantă a identității unei comunități. Din ceea ce au înfăptuit înaintașii noștri, simplele gesturi ale cotidianului s-au evaporat în substanța devenirii; structurile economice ale vremurilor trecute mai supraviețuiesc pe ici pe colo spre mirarea vizitatorilor străini și uneori chiar a noastră, din efortul social îndreptat către politic și militar mai avem unele amintiri în memoria colectivă, în documente și cronici. Activitatea de construcție a avut însă ca rezultat urme mai evidente, mai materiale pentru succesori, păstrate chiar până azi și dobândind calitatea de monument – adică de obiect care aduce aminte. Monumentele sunt obiecte care, în măsura în care știm să le citim, ne vorbesc elocvent despre ce am fost, căror arii de civilizație ne-am subsumat și cu ce am contribuit original la patrimoniul universal. Identitatea noastră este exprimată deci, alături de alte forme, și prin monumentele pe care le avem. Ele sunt un temei important de definire specifică în condițiile în care asistăm la tendințele contemporane de uniformizare.

* Comunicare rostită în cadrul simpozionului „Patrimoniul istoric transilvănean – cercetare și valorificare”, găzduit de Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, în 1-2 iunie 2006.

Conservarea a ceea ce s-a păstrat din activitatea constructivă a înaintemergătorilor ridică numeroase probleme în societatea contemporană. Studiul monumentelor și siturilor istorice relevă deosebiri valorice. România are o serie de monumente de valoare universală, parte dintre ele catalogate ca atare și înscrise pe Lista Patrimoniului Mondial UNESCO, fiind contribuția noastră la tezaurul cultural artistic al umanității; între aceste monumente au fost incluse cetățile dacice din Munții Orăștiei, bisericile cu pictură exterioară din nordul Moldovei, bisericile săsești fortificate din Transilvania, bisericile de lemn din Maramureș, orașul medieval Sighișoara, Mănăstirea Hurez din Oltenia, în urma unei selecții după criterii riguroase.

Înscrierea pe Lista Patrimoniului Mondial UNESCO a unor monumente din România înseamnă recunoașterea pe plan internațional a valorii acestora, implicând o grijă deosebită pentru conservarea în bune condiții și protejarea nealterată a acestora.

Transilvania, provincia românească îmbrățișată de cununa Carpaților, conservă un patrimoniu artistic și cultural de o inestimabilă valoare, un adevărat tezaur pentru istoria noastră națională. Din Maramureș și Bihor până la Brașov, din Câmpia Transilvană și din valea Someșului în Hunedoara sau Mărginimea Sibiului, din Făgăraș în Munții Apuseni ori în Banat, întâlnești la tot pasul nenumărate monumente istorice și de artă românească, unele de o apreciabilă vechime. Tabloul cultural artistic este întregit cu remarcabile realizări ale minorităților naționale, ce au conviețuit de-a lungul secolelor cu poporul român.

Transilvania se află în mijlocul României, fiind înconjurată ca o cetate de lanțul munților Carpați, la poalele cărora străjuiesc ale „țări” românești: la est Moldova, la sud Muntenia și Oltenia, la vest Banatul, Crișana și Sătmăru, iar la nord Maramureșul. Pornind de la cetățile dacice din Munții Orăștiei sau orașele romane ale „Daciei Felix”, poposind la edificiile religioase ale evului mediu, la palatele renascentiste sau cele baroce, admirând vechile biserici românești împodobite cu pictură din Hațeg, Bihor sau Maramureș, trecând pe la cetățile țărănești și bisericile fortificate ale sașilor, sau la castelele nobililor unguri, ajungem în epoca modernă și contemporană la monumentele simbol ale unității naționale sau la cele dedicate unor glorioase pagini de istorie.

Marea varietate stilistică, existența unor creații specifice regiunii și permanentul schimb de valori cu zonele învecinate sunt dovada conviețuirii pașnice cu popoarele vecine.

Ambianța cultural-artistică românească a fost nu numai beneficiara unor împrumuturi sau adaptări ale unor elemente de la popoarele vecine, ci și, în nenumărate cazuri, un factor important, ce a știut să iradieze cu generozitate valorile sale artistice și culturale.

Din punctul de vedere al monumentelor istorice și de artă, Transilvania deține câteva performanțe naționale și europene ce merită a fi menționate pentru unicitatea lor: cetățile dacice din Munții Orăștiei și sanctuarele dacice de la Sarmizegetusa Regia – Patrimoniu Mondial UNESCO; capitala Daciei Romane, Sarmizegetusa Ulpia Traiana; cele mai vechi biserici ortodoxe și cele mai vechi fresce (picturi murale) din România; primul pictor român cunoscut (Teofil Zugravul), 1313; remarcabile ansambluri de arhitectură medievală (Brașov, Sibiu, Sighișoara, Cluj,

Bistrița), dintre care orașul medieval Sighișoara se află pe Lista Patrimoniului Mondial UNESCO; arhitectura medievală transilvană deține un mare număr de biserici fortificate, dintre care cele de la Biertan, Prejmer, Valea Viilor, Viscri, Saschiz, Dârjiu și Câlnic sunt pe Lista Patrimoniului Mondial; pământul Transilvaniei este împodobit cu sute de biserici de lemn, un grup simbolic de opt monumente religioase din Maramureș fiind considerate ca valoroase contribuții la tezaurul cultural-artistic al umanității; în mijlocul Transilvaniei se află cetatea de inimă a tuturor românilor, Alba Iulia, simbol al unității și al luminii, carte de istorie națională. Toate acestea ne fac să subliniem importanța covârșitoare, de prim rang a Transilvaniei pentru istoria, cultura și arta românească.

MARIUS PORUMB